

Streszczenie rozprawy doktorskiej
mgr Ewa Rainko
pt. Szkolnictwo w Łomży w latach 1944–1989

Promotor dr hab. Jolanta Załęczny, prof. AFiB

Przedmiotem badań rozprawy jest szkolnictwo na poziomie podstawowym, zasadniczym, średnim i wyższym w Łomży w latach 1944–1989 z uwzględnieniem transformacji oświatowej, regionalnej polityki edukacyjnej oraz uwarunkowań środowiskowych, społecznych, kulturowych i politycznych. Analiza obejmowała zakres odbudowy, ustawodawstwa szkolnictwa, kształcenia i wychowania uczniów w omawianym okresie, wykształcenie i przygotowanie kadry pedagogicznej oraz efekty nauczania i wychowania na wszystkich poziomach kształcenia. Odbudowa kraju po zniszczeniach wojennych oraz tworzenie nowego systemu politycznego to główne kierunki powojennego państwa. Oświata stała się jednym z priorytetowych narzędzi ideologizacji społeczeństwa.

Wybór problematyki badawczej był zachęcającym doświadczeniem ze względu na niewielką liczbę ogólnodostępnych publikacji na ten temat. Znaczący wpływ w podjęciu działań nad wskazaną problematyką był brak w literaturze szerszych i całościowych opracowań obejmujących badany teren. Pod względem regionalnym skoncentrowano się w badaniach na obszarze miasta Łomża.

Praca została podzielona na sześć rozdziałów. Pierwszy rozdział o tytule *Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju oświaty w Łomży w latach 1944–1989* zawiera opis stanu miasta po II wojnie światowej i jego powojenny rozwój. Ukazano w nim ewolucję Łomży oraz powstawanie zakładów przemysłowych. Rozdział ten prezentuje analizę bazy lokalowej łomżyńskiego szkolnictwa od zakończenia wojny po lata osiemdziesiąte.

Rozdział II nosi tytuł *Polityczne i prawne podstawy szkolnictwa w latach 1944–1989*. Zawiera zagadnienia związane z teorią szkolnictwa oraz transformacje oświatowe. Przedstawiono politykę oświatową państwa polskiego oraz zagadnienia dotyczące pracy nauczycieli oraz działalność dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą realizowaną w szkołach w omawianym okresie.

Szkolnictwo podstawowe w Łomży w latach 1944–1989 to rozdział III, w którym przedstawiono rys historyczny szkolnictwa podstawowego oraz jego rozwój w Łomży w odniesieniu do danych w kraju. Dokonano w nim analizy wyposażenia szkół podstawowych, oddziałów szkolnych, uczniów i kadr pedagogicznych placówek pod względem stanu ilościowego i wykształcenia. Przedstawiono także efekty działań dydaktyczno-wychowawczych w łomżyńskich szkołach podstawowych.

Rozdział IV nazwano *Szkolnictwo zawodowe w Łomży w latach 1944–1989*. Zaprezentowano badania kształcenia zawodowego uwarunkowanego kierunkami rozwoju

kraju oraz z gospodarką lokalną. Przedstawiono bazę szkoleniowo-warsztatową oraz jej wpływ na efektywność kształcenia, jak również kadry pedagogiczne, wykształcenie nauczycieli, doskonalenie i przygotowanie pedagogiczne. Analiza społeczności uczniowskiej pod względem ilościowym, struktury nauki zawodu, organizacji szkolnych, osiągnięć edukacyjnych i sportowych pozwoliła na zaprezentowanie pełnego obrazu szkolnictwa zawodowego.

Szkoły średnie ogólnokształcące i techniczne w Łomży w latach 1944–1989 to rozdział V, w którym przedstawiono zagadnienia związane ze strukturą szkolnictwa średniego ogólnokształcącego i technicznego. Dokonano analizy kadry pedagogicznej, jej wykształcenia i doskonalenia. zilustrowano zagadnienia dotyczące uczniów, ich pochodzenie i stan liczebny. Przedstawiono również działalność organizacji wspierających proces wychowawczy. Analiza bazy lokalowej szkolnictwa pozwoliła na przedstawienie warunków rozwoju szkolnictwa.

Rozdział VI *Szkoły wyższe w Łomży w latach 1944–1989* dotyczy szkolnictwa wyższego, procesu kształcenia i wychowania studentów. Przystudiowano w nim bazę lokalową szkół wyższych, wyposażenia w sprzęt i pomoce naukowe. Zreferowano stan kadr pedagogicznych, wykształcenie i doskonalenie wykładowców. Omówiono stany liczebne studentów i ich pochodzenie. Wskazano także czynnik wychowawczy organizacji szkolnych uzupełniających proces edukacyjny.

Bazą rozprawy są materiały archiwalne pozyskane w czasie kwerendy zasobów, przede wszystkim w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w Archiwum Diecezjalnym w Łomży, Archiwum Państwowym w Białymstoku, Archiwum Państwowym w Łomży i w Archiwum Państwowym w Suwałkach. Głównymi źródłami historycznymi rozprawy są informacje znajdujące się w zasobach archiwalnych, kronikach szkolnych, monografiach szkół oraz w opublikowanych wspomnieniach i w prasie.

Uzupełnieniem opisu szkolnictwa łomżyńskiego są wspomnienia absolwentów różnych szkół. Wskazówką do dalszej analizy szkolnictwa łomżyńskiego stały się spotkania i rozmowy na tematy szkolnictwa w Łomży z Witoldem Jemielitym oraz emerytowaną nauczycielką Barbarą Brajczewską. Pozyskane w ten sposób informacje okazały się rzetelną i solidną podstawą do analizowania, selekcjonowania i porównywania zebranego materiału z faktami historycznymi. Ułatwieniem w analizie szkolnictwa były szkolne monografie.

Istotnym materiałem historycznym okazały się publikacje prasowe, które jako źródło wiedzy o osiągnięciach szkolnych uczniów łomżyńskich szkół wykorzystano w rozprawie. Dopełniły one wiedzę o młodzieży zajmującej znaczące wyniki na płaszczyźnie edukacyjnej, kulturowej, wychowawczej i sportowej.

Przedstawiony został sposób kształtowania się i rozwoju struktury szkolnictwa, zasoby kadr pedagogicznych, baza materialna szkolnictwa w porównaniu ze szkołami w województwie, zakres działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz uczestnicy procesów edukacyjnych w Łomży. System oświaty mimo różnych niedostatków typowych dla czasów PRL dążył - w miarę możliwości - do zaspakajania specyficznych potrzeb edukacyjnych regionu.

Rozprawa wyznacza kierunki dla dalszych badań regionalistów ze względu na zawarte w niej treści dotyczące wszystkich szkół łomżyńskich, jak również analizę sytuacji społecznej oraz gospodarczej miasta. Restrukturyzacja w edukacji na poziomie regionalnym pozwala spojrzeć globalnie na rozwój oświaty. W pracy nakreślono ideał wychowawczy desygnowany w okresie gwałtownej industrializacji kraju i budowy podstaw socjalizmu, który uzależniony był od pełnej identyfikacji z celami partii i państwa.

W rozprawie opracowano zagadnienia historyczne dotyczące szkolnictwa w Łomży. Niedostatek materiałów historycznych dotyczących funkcjonowania łomżyńskich szkół utrudnił stworzenie całościowego obrazu lokalnej oświaty. W rozprawie niektóre postulaty badawcze wymagają znacznie głębszego studium. Być może jest jeszcze wiele sektorów, których zbadanie umożliwiłoby stworzenie kompletnego obrazu systemu szkolnictwa w Łomży. Autorka zdaje sobie sprawę, że trudno jest to uczynić w oparciu o dostępny, ale niekompletny materiał badawczy. Niemniej jednak rozprawa jest stworzeniem wizerunku łomżyńskiej oświaty. Wartość jej staje się tym cenniejsza, że nie ma wyczerpujących wzorów opracowań szkolnictwa z uwzględnieniem szkół każdego szczebla oraz analizy problemów systemu oświatowego powiązanego ze sprawami politycznymi, społecznymi i gospodarczymi. Wchodząc w lukę badawczą, autorka starała się stworzyć obraz oświaty w Łomży w latach 1944–1989 uwzględniający każdy poziom kształcenia i odnosząc dane do specyfiki gospodarczej i społecznej regionu. Podjęte tu tematy mogą w przyszłości wyznaczyć kolejnym badaczom ważne i niewątpliwie ciekawe perspektywy badawcze.

Ewa Pawliko